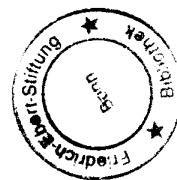

ČESKOMORAVSKÁ KOMORA ODBOROVÝCH SVAZŮ

OHLÉDNUTÍ (1989 - 1995)

A 96 - 00060

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

**NADACE
FRIEDRICH
EBERTA**

Vzpomínání nestačí

Před pěti lety v naší zemi proběhla revoluce zvaná sametová, kdy jeden společenskopolitický systém vystřídal jiný.

Lidé tehdy přesně věděli, co už nechtějí. Mlhavější představu však měli o tom, co chtějí. Tržní hospodářství je zaskočilo nepřipravené. Trh sám o sobě není sociálně vnímavý, naopak je tvrdý. A mnozí lidé si neuvědomovali, že ekonomický blahobyt, který obdivovali na západních zemích Evropy, byl rovněž výsledkem dlouhodobého sociálního boje mnoha generací pracujících. Proto prvním a nejdůležitějším zájmem a snahou ČSKOS a ČMKOS před 5 lety bylo, aby ekonomická reforma byla sociálně únosná. Jakou roli v tomto sehrály, jistě později historie zhodnotí.

Nejsem příznivcem velkých vzpomínání, ale doba, kdy se v bouřlivém společenském kvasu formovaly na úplně nových principech odbory, se vryla do paměti nás všech, kteří jsme byli při tom. Nelituji času, vypětí a jsem rád, že i já jsem byl jedním z nich. Jsem rád, že odbory si brzy vydobýly postavení organizace nezávislé na vládě, politických stranách a zaměstnavatelích, organizace, která je respektována.

Odbory nejsou a nebudou zbytečné, protože existuje příliš mnoho problémů, které jsou výzvou pro všechny z nás.

Richard Falbr

Vydala: Českomoravská komora odborových svazů
ve spolupráci s Nadací Friedricha Eberta

Sestavil: Jiří Ryvola

Grafická úprava a sazba: Jiří Spurný

Tisk: Ekono Jihlava

Historické zkušenosti českých odborů

MILOŠ BEDNÁŘ

Nově vytvářené polistopadové odbory brzy pochopily, že ke svému konstitování potřebují přinejmenším dvojí konzultace: se současnou podobou odborů ve světě i se svou minulostí. Ve druhém případě přitom nešlo jen o „vylepení mobilizačních vyhlásek“ v časoprostoru odborové historie se snahou znovu vyzvednout světlé postavy či činy – ve více než stoleté historii odborového sdružování. V našem geografickém prostoru lze totiž najít mnoho užitečného i ve „slepých uličkách“...

V odborových dějinách lze vystopovat několik stěžejních problematik, které tvoří jejich páteř: **boje o jednotu**, vztah k politickým stranám, prolínání ryze odborové, zaměstnancké a občanské politiky, demokratizační působení odborů aj. Povšimněme si blíže první z nich.

1. Období do roku 1918

Pochopení užitečnosti spojování sil a prostředků učilo už **cechovní zřízení** – za prototyp odborových spolků lze považovat zejména cechy řemeslnických pomocníků čili tovaryšů v jejich určitém protikladu k cechům mistrovským.

Po vzniku tovární velkovýroby se základním protikladem „práce a kapitálu“ to bylo od r. 1848 v našich zemích postupně **spolky podpůrné, konzumní i vzdělávací**, které shledaly užitek jednoty v případech stavu nouze (nemoc, úraz, nezaměstnanost) či v lepších hmotných možnostech sdružených finančních prostředků. Nejslavnější z těchto spolků je v našich zemích bezesporu **TYPOGRAFICKÁ BESEDA**, která vznikla v podobě spolku „Typografie – Podpůrné kasy pro onemocnělé typografy“ již r. 1862 a která žije dodnes v slavnostním názvu Odborového svazu polygrafie.

Právě polygrafy poprosíme o prominutí, ale odborové spolky v pravém slova smyslu, jako (relativně) stálé organizace, které mohou k hájení hospodářských a sociálních zájmů svých členů užít jako krajní prostředek legálně i stávkou, mohly vzniknout v našich zemích až po vydání tzv. **koaličního zákona** v dubnu 1870. Teprve jím totiž přestala být stávka trestným činem.

Následujících 20 let bylo etapou vytváření **místních spolků** v jednotlivých odvětvích s pochopením nutnosti koncentrovanější obrany zájmů v době stávek

(zejména kolem r. 1877). Organizování vyšších organizačních celků bránil odpor úřadů v atmosféře tzv. zákona proti socialistům, který zavedlo Rakousko po vzoru Bismarkovského Německa koncem 80. let. Po jeho zrušení byl mezníkem r. 1890, kdy bylo svoláno celkem 11 celorakouských odborových sjezdů, z nichž 3 se konaly v Brně (kovodělníci) a 1 v Praze (zedníci).

Zde se již rýsuje určitá typizace dosahování **JEDNOTY**: vedle přirozeného organického slučování „zespoda“ (potřeba vytvořit širší organizační bázi) se objevuje i sjednocování, vynucené zvějšku (zde proti ekonomickému tlaku kartelizace, kdy již nemohly samostatné místní spolky hájit dostatečné zájmy svých členů).

Dva roky pak trvalo povolení prvního celorakouského odborového svazu. Roku 1892 se jím stal odborný svaz kovodělníků. O rok později následoval dokonce sjezd **všeodborový** s vytvořením stálého orgánu – Říšské odborové komise. Ta sdružovala představitele z celé monarchie a vytvořila organizační strukturu kombinující organizování podle povolání (profesní svazy) se sdružováním podle odvětvového principu (odvětvové svazy).

Roku 1897 se poprvé objevuje retardační krok, později se stálé vracející a čínící jednotu čtímsi nesamozřejmým a křehkým: jde o vratný proud **atomizace** – tehdy z důvodů nacionálních. Separatisty byli tenkrát Češi... a vytvořili první národnostní ústřednu (v dobové terminologii československou); 31. 1. 1897 vzniklo Odborové sdružení československé (OŠČ). Objektivně je třeba konstatovat, že to oslabilo vznikající internacionální jednotu odborů.

Přes tyto peripetie stoupal v dalším desetiletí rapidně počet členů – zatímco r. 1896 bylo v celé monarchii cca 100 000 členů, o 10 let později bylo již půl milionu. V tomto období vykristalizovaly typicky odborové způsoby prosazování požadavků: ty klidnější (užívání např. při prosazování starobního a invalidního pojištění) tehdy přiléhali úspěchů nepřinesly; ty radikálnější začaly být uplatňovány především v prosazování mzdových požadavků, postupně vtělovaných do **kolectivních smluv** (oficiálně byl tento institut zakotven v novele živnostenského řádu r. 1907). Ano, řeč je o **stávkách**, které zaznamenávaly i první úspěchy. Na mohutné hornické stávce r. 1900, která se z Ostravska rozšířila na všechny české i slezské revíry, se odbory naučily, že přes organizační jednotu lze dosáhnout **akční jednoty**. Pokračující stávku mohly zachránit jen značné finanční prostředky; úspěchu bylo dosaženo jen díky celorakouské solidaritě a ve finále osmítýdenního boje i solidarity celoevropské (příspěvky přišly až ze Švýcarska a Anglie).

U této stávky jsme se zastavili poněkud podrobněji, protože ukázala možnosti „kruhů solidarity“ a vynutila si vytvoření pevného Stávkového řádu. Ještě do r. 1914 vznikl na půdě OŠČ systém koncentrace finančních pro-

středků a jejich pružného přelévání mezi jednotlivými odborovými svazy, při stávkových situacích, tzv. **stávkový kartel**. Nebyl by neaktuální ani dnes...

Závěrem připomeňme vytvoření dalších odborových směrů, které spolupřevládaly reálnou odborovou pluralitu: proti „internacionální“ (neboť spojené se sociální demokracií) OSČ se vytvořila r. 1902 „nacionální“ Česká obec dělnická (ČOD) a téhož roku konfesijně zbarvená ústředna pro české křesťanský orientované odboráře. Poznamenejme, že toto rozrušení nemusí snižovat prestiž a autoritu odborů, pokud vzniká na půdě dosud neorganizovaných zaměstnanců (a nikoli odtřizením již organizovaných) a pokud dovejde překročit úzký rámec své centrály v boji za společné požadavky.

2. Zlatá éra odborů – 1918 až 1938

Jako motto tohoto období citujeme nejvýraznější postavu tzv. I. republiky, T. G. Masaryka: „Připisují odborovým organizacím a družstevním hnutím při řešení sociálních úkolů význam veliký, a téknu přímo, rozhodující!“ (1926) Masaryk také svým širším pojetím **demokracie** – kdy ji chápal jako nutné trojčlennou se složkou politickou, **sociální** i **hospodářskou** – dal nepřímý a strategický zaměření činnosti odborů. Ve spolupráci s družstevním hnutím hledat nové modely organizace výroby s větším podílem spolurozhodování námezdních pracovníků (demokracie hospodářská). Ve spolupráci se socialistickými stranami (sociální demokracie a národní socialisté) ovlivňovat maximálně sociální postavení a pracovní podmínky odborů a zaměstnanců (demokracie sociální). Na tehdejší dobu to umožňovalo velmi kvalitní sociální zákonodárství, plně zasazené do evropského kontextu i možnost ovlivňovat prostřednictvím kandidátek jednotlivých odborových směrů do závodních výborů podniků jejich chod. Zákon o závodních výborech z r. 1921 je definoval jako zastupitelstva všech zaměstnanců, tedy nikoli jako odborové orgány. Prestiž odborů tehdejšího období nacházela svůj výraz i v často úspěšném lobování v parlamentu či přímo ve volbě předních odborových funkcíářů za poslance či senátory. Abychom dějiny trochu zalidnili, jmenujme takto „dvojdomé“ předáky tří nejvýznamnějších centrál: Rudolf Tayerle za OSČ, Alois Tučný za ČOD (obě pod stejnou zkratkou z doby vzniku, ale již s přídomkem „československý“), ale i Antonín Zápotocký za Rudé odboráře. Ano, ti všichni zvládali parlamentní činnost paralelně s odborovou; R. Tayerle navíc plnohodnotně i práci v majetkové sféře odborů, kterou měla nejvýznamnější OSČ plně pod kontrolou...

Z hlediska našeho tématu **jednoty** nedosáhla I. republika ideálu **jednoty organizační**. Jako úspěšná se ukázala taktika vytváření **jednoty cílů**, či v konkrétních případech **jednota akční**. Příklad Rudých odborů ukázal, že fikce je v odborových podmínkách dosahování **jednoty názorové (ideové)**. Cílů bylo

dosahováno i spojováním se silami neodborovými (politické strany, družstevní hnutí); navíc je třeba zmínit využívaní **jednoty nadnárodní** v rámci odborového hnutí, tedy účast v mezinárodních korporacích. Zde zmíníme především členství OSČ v Mezinárodním odborovém svazu (zastřešujícím všechna odvětví), zvaném Amsterodamská internacionála, a zajímavý pokus našich soukromých zaměstnanců vytvořit „Pracovní pospolitost svobodných odborů **střední Evropy**“ v letech 1933 – 1938.

3. Období totalitního scelování – po r. 1938

Nezadržitelný pád I. republiky měl samozřejmě své dopady i v odborovém hnutí. Pokusy čelit rozpadu slučováním centrál i svazů různého politického zaměření na přelomu let 1938/1939, nezabránily umělému spojení z moci úřední. Protektorátní úřady jej provedly ve dvou vlnách. Nejprve v letech 1939 – 1941 v podobě 3 typů tzv. Jednot (soukromo-zaměstnaneckých, veřejnozaměstnaneckých a dělnických), od r. 1942 v „definitivní“ podobě 2 centrál: Ústředny veřejných zaměstnanců pro tento typ povolání a zejména Národní odborové ústředny zaměstnanecké (NOÚZ) pro všechny ostatní.

Toto spojení všech odborů do dvou sesterských centrál bylo přitom sjáto s rozpuštěním všech „starých“ spolků a koncentrací majetku. Došlo tím k přerušení právní i majetkové kontinuity dlouholetého organického vývoje (některé dodnes trvající spory o majetek odborů mohou mít své kořeny právě zde).

Tato **nepravá jednota** odborů, která je příkladem totalitního zjednodušování všech občanských struktur s pohodlným ovládáním takto umělé vytvořených center, měla bohužel své výhonky zla i po osvobození v r. 1945. Nové odbory – nejprve v podobě ustavené centrál Ústřední rady odborů, od r. 1946 pod uzákoněným názvem Revoluční odborové hnutí – totiž zdědily tuto totalitní jednotu s drtivou většinou funkcíářů i pracovníků protektorátních odborů. Dobově mluvili ti prozíravější o převzetí „živého i mrtvého inventáře“. V poválečném nařazení z překonaných roztržitostí odborů (mimo ROH zůstávaly pouze početné zdravotně profesní skupiny jako lékaři či hudebníci) zanikly hlasy, varující před prvky nedobrovolnosti při vytváření této všeobjímající jednoty. Byly to až historici, kteří nazvali období 1945 – 1948 érou oklešované demokracie. Vývojový trend se stal zřejmým po událostech února 1948. Odbory přestaly být subjektem rozhodování a staly se vhodnou „převodovou pákou“ skutečného rozhodování na stranických sekretariátech.

Z tohoto paušálního hodnocení let 1948 – 1989 se vymyká krátké období let **1968 – 1969**. V první předsrpnové fázi se pohybovaly odbory ve vlně celonárodního „jarního“ nařazení se zajímavým pokusem vzniku **profesního** svazu v podobě Federace lokomotivních čet. Právě tento příklad ovšem dokládá omezený horizont tehdejších odborových reformátorů. Pokus o vytvoření **alternativní**

struktury narazil na nereformované chápání oné monolitní jednoty na bázi svazů pouze odvětvových. Paradoxní je v tomto případě fakt, že zakladatelé FLČ původně usilovali pouze o samostatnou existenci v rámci ROH; vně ROH byli vytlačováni až jednoznačným odmítáním tohoto kroku. Heroičtější etapu představuje posrpnová setrvalost odborů na pozicích reformní politiky s pokusem hledat spojenectví se studentským hnutím, či prosadit širší spoluúčast zaměstnanců na rozhodování uzákoněním tzv. rad pracujících. Normalizace na odbo-rech tak probíhala obtížněji s fázovým posunem až o jeden rok.

Oč bouřlivější byly roky 1968/1969 s dozvuky ještě v roce 1970, o to „tišší“ bylo následující období do listopadu 1989. O této tišině snad nejlépe svědčí to, že odbory byly jednou z mála organizací, kde nebyl prakticky zaznamenán pokus využít organizační struktury k protirežimním aktivitám, a to ani v závěrečné „perestrojkové“ etapě předlistopadového vývoje...

Z hlediska analyzované tradice dosahování JEDNOTY poznamenejme, že i závěrečný pokus obrodit ROH prostřednictvím tzv. Akčního výboru potvrdil, že i pět na jednotě s vyprázdněným obsahem nemá perspektivu. Model vytvoření jedné silné centrály s legislativním prostorem pro existenci dalších pluralitních odborů tuto perspektivu má – za předpokladu pevného etablování v nových demokratických poměrech a úsilí o **jednotu cílů** všech složek. Globálním cílem pak musí být prokázání odborů jako **nezpochybnitelného demokratizačního faktoru** s množstvím „podcílů“ při naplňování dosud nerealizovaného Masarykova ideálu plnohodnotné demokracie s rovnováhou demokracie politické, hospodářské i sociální.

Cesta odborů od 17. listopadu do vytvoření konfederace

IGOR PLESKOT

Rychle se šířící krize totalitních režimů v roce 1989 zasáhla v Československu i odbory. Pokus odborového vedení provést fiktivní „demokratizaci“ volbami odborových orgánů na základě podvodného volebního řádu, měl jen formální efekt. Vyskytly se organizace, které takovéto volby otevřeně odmítly. Po 17. listopadu základní odborové organizace na pracovištích odsuzovaly brutální postup policie a podpořily výzvu OF ke generální stávce. Odsouzení demonstrace 17. 11. a vystoupení vedení odborů (ÚRO) proti stávce, členové pochopili jako zradu vedení ROH a lavinovitě zakládali na pracovištích stávkové výbory po celé Československé republice. Z iniciativy stávkových výborů devíti velkých pražských závodů vzniklo jako orgán obrany proti perzekuci Sdružení stávkových výborů. Sdružení se rychle stalo centrem stávkového hnutí v celé republice. V době generální stávky udržovalo spojení s několika tisíci stávkových výborů. Přímě koordinovalo zhruba 2 miliony stávkujících, nepřímě ovlivňovalo prakticky všechny závody a pracoviště. Stávkové výbory daly také další mandát Sdružení stávkových výborů po generální stávce.

Sdružení vyzvalo k podpoře politických požadavků OF. Uvnitř odborů začalo organizovat nové volby odborových orgánů. A to od základních organizací směrem nahoru až ke svolání sjezdu. Jako rozhodující formu organizace podpořilo strukturu odvětvových odborových svazů.

Tím stávkové výbory a nově zvolené výbory základních organizací vyhlásily boj starému vedení ROH. To se pokusilo krycí transformací ÚRO v tzv. Akční výbor ROH udržet odboráře stále pod vlivem KSČ. Sdružení proto svolalo do Kladna na 7. prosince 1989 poradu zástupců velkých podniků ze všech krajů. Porada podpořila postup Sdružení a rozšířila aktiv spolupracovníků ve všech krajích republiky. V koordinaci postupu a programového sjednocování již od přípravy generální stávky hrál významnou roli tzv. Zpravodaj stávkových výborů, vydávaný Sdružením.

Koncem prosince dosáhly stávkové výbory za podpory nových závodních výborů významný politický úspěch – zákaz organizací politických stran na pra-

covištích. Základna KSČ na závodech byla likvidována a spolu s ní i lidové milice.

Odbory se v nových podmínkách formovaly samostatně a demokraticky z vůle svých řadových členů. Celostátní konference v Brně 9. ledna 1990 schválila postup Sdružení stávkových výborů, vytvořila Koordinační výbor a dala podnět k přípravě sjezdu. Aby bylo vyloučeno nebezpečí rozkolu, zástupci Koordinačního výboru jednali s představiteli starého ROH, tj. s Akčním výborem o přípravě sjezdu. Tento postup byl veden snahou demokratickou cestou – převést dosavadní členy staré organizace do nových odborových svazů a převzít majetek ROH.

V průběhu února a března probíhaly sjezdy nově vytvořených odborových svazů, které jednoznačně odmítaly staré ROH.

Struktura odborového hnutí reprezentovaná nově zvolenými výbory ZO, nově zvolenými orgány odborových svazů a posléze vytvořenou Českou a Slovenskou konfederací odborových svazů, měla do parlamentních voleb 1990 ze všech významných institucí nového režimu nejdůležitější a z hlediska legality nejširší demokratický mandát.

Sjezd nových odborů

Pracovní předsednictvo sjezdu

(Foto archiv ČTK)

Ve dnech 2. a 3. března 1990 se sešel mimořádný všesvazový a všedoborový sjezd Československých odborových svazů, aby tak formálně ukončil činnost ROH. Byl založen nový vrcholový orgán odborových svazů – Československá konfederace odborových svazů (ČSKOS).

Vedle likvidace komunistického dědictví a založení nové centrály se sjezd musel zabývat několika závažnými vnitřními problémy, které ovlivnily i další vývoj českého a slovenského odborového hnutí.

Šlo o zamezení tříštění odborů, které hrozilo především na úrovni odborových svazů, jednak podle profesních a odvětvových principů a jednak na úrovni národních organizací. Sjezd řešil tuto problematiku jednoznačně ve

Konec ROH...

(Foto archiv ČTK)

prospěch práv minorit a nižší míry pravomocí orgánů konfederace. Tento postup byl v dané situaci zřejmě nevyhnutelný, ale snižoval akceschopnost konfederace jako celku. Zkomplikoval později i další problém řešený sjezdem, tj. převzetí a další správu odborového majetku. Problém struktury a kompetencí omezil také pozornost věnovanou programovým otázkám a jejich praktické aplikaci.

Přesto je bilance všesvazového sjezdu a období, které započal, rozhodně pozitivní.

Prvým a rozhodujícím úspěchem je zachování politicky neroztržitého odborového hnutí. Dalším úspěchem počátečního období je omezení vlivu

Zakládající sjezd ČSKOS

(Foto archiv ČMKOS)

komunistické strany. Šlo o likvidaci jejího monopolu v odborech, který jí mohl poskytnout základnu pro organizační a kádrovou regeneraci.

Třetím úspěchem této doby, který má trvalý význam, bylo přijetí zásady nezávislosti na státu, zaměstnavatelích a politických stranách všemi odborovými svazy, sdruženými v České a Slovenské konfederaci odborových svazů.

Čtvrtým úspěchem bylo akceptování oborové či odvětvové struktury odborových svazů. Struktura přitom nebránila ani regionální úrovni, i když ji v počátcích hnutí neakceptovala. Skutečnost, že v některých případech došlo k nadměr-

Hlásím se o slovo...

(Foto archiv ČTK)

nému organizačnímu tříštění a vytvoření velkého počtu odborových svazů, byla celkem nevyhnutelnou daní spontánnímu demokratickému procesu.

Konečně úspěchem bylo založení České a Slovenské konfederace odborových svazů jako celostátní československé oborové centrály. Urychlilo proces akceptování nových odborů demokratickými zahraničními a mezinárodními centrály v rovině vzájemných vztahů i faktického členství. Jednotlivé oborové svazy a celá konfederace, byly v mimořádně krátké době přijaty za plnoprávné členy mezinárodních odborových centrál. To posilovalo i váhu našich odborových orgánů uvnitř státu. Založení ČSKOS vytvořilo ve vnitřní politice základní předpoklad pro uplatnění tripartity na úrovni celého státu.

Působení oborové centrály i celého českého a slovenského odborového hnutí

Podpis základní listiny

(Foto archiv ČMKOS)

byla však také od svého počátku zatížena nedostatkem praktických zkušeností nově zvoleného oborového aktivu a absencí prožitě odborové solidarity členské základny v demokratických podmínkách.

Konfederace se dokázala dočasně vypořádat s problematikou českých a slovenských vztahů. Byla přijata struktura federálních a republikových svazů a postupnou adaptací dvou národních, resp. republikových centrál sdružených v ČSKOS.

Českomoravská komora OS byla nejprve vytvořena jako koordinující orgán českých svazů a jako organizační protiváha Konfederace odborových svazů Slovenskej republiky (KOZ SR). Postupně rozvinula kompetence národní republikové centrály, uznávané jak českými republikovými, tak i federálními svazy i příslušnými sociálními partnery.

Transformace odborového hnutí v nové demokratické odbory je ovšem dlouhodobý proces, který pokračuje.

Prohlášení celostátního sdružení stávkových výborů

Po několikerém jednání mezi Celostátním sdružením stávkových výborů průmyslových podniků a jiných institucí a Akčním výborem ROH nedošlo ke sjednocení stanovisek. Proto Sdružení stávkových odborů prohlašuje:

1. Akční výbor ROH není oprávněn svolat všedoborový či všesvazový sjezd. Jako pozůstatek dosavadního vrcholného orgánu centralistického systému ztratil veškerou důvěru odborářů. Sjezd svolají dosavadní odborové svazy ve spolupráci se Sdružením stávkových výborů, které jako garant zabrání případné manipulaci s přípravou sjezdů ze strany ÚRO.
2. Stávkové výbory ve spolupráci s Občanským fórem na všech závodech a organizacích urychleně prosadí a podpoří demokratické volby do závodních výborů odborové organizace (dosavadního ROH).
3. Sdružení stávkových výborů podporuje urychlené svolání sjezdů dosavadních odborových svazů a demokratickou volbu delegátů na všesvazový sjezd. Tyto sjezdy projednají případné ustavení nových svazů. Přípravy a průběhu sjezdů se zúčastní zástupci stávkových výborů.
4. Vyzýváme akční výbor ROH, aby sestavil komisi k soupisu a registraci všedoborového majetku, spravovaného ÚRO za účelem pozdějšího předání či rozdělení podle nových odborových struktur.
5. Vyzýváme všechny ZV odborů, aby pozastavily odvod ze členských příspěvků a získané prostředky převáděly na své běžné účty.
6. Ukončujeme jednání s Akčním výborem ROH, protože jako orgán staré mocenské struktury a centralistického zřízení je v rozporu s vůlí řadových odborářů. Požadujeme, aby Akční výbor nadále nevykonával politickou činnost a omezil se na správní funkce do doby vytvoření nové odborové struktury.
7. Sdružení stávkových výborů po všesvazovém sjezdu a konečném ustavení všech nových svazů nezávislých odborů ukončí svou činnost.

Vedle koordinace stávkové pohotovosti je dnes hlavním úkolem Sdružení stávkových výborů podpořit tvorbu svobodných a akceschopných odborů na základě odborových svazů, které budou schopny plně hájit vlastní zájmy pracujících.

(PRÁCE, 18. 12. 1989)

Zakládací listina Československé konfederace odborových svazů

1. Nezávislé odborové svazy a sdružení (dále jen svazy) se dobrovolně rozhodly ustavit Československou konfederaci odborových svazů (dále jen konfederace).
2. Cílem sdružení svazů v konfederaci je:
 - a) vytváření akční jednoty odborového hnutí na principu odborářské sounáležitosti a solidarity a společných zájmů odborových svazů;
 - b) obhajoba oprávněných zájmů a práv pracujících, sdružených v odborových svazech,
 - c) zastupování v mezinárodních nadodvětvových organizacích.
3. Za tím účelem konfederace plní tyto základní úkoly:
 - a) koordinuje činnost členských svazů v rozsahu delegovaných pravomocí,
 - b) zastupuje členské svazy vůči státním a politickým orgánům v případech, kdy bude jednáno o otázkách přesahujících působnost jednoho svazu. To nevyklučuje, aby členské svazy v takové záležitosti jednaly ve vzájemné dohodě společně bez účasti orgánů konfederace. Dojde-li k takové dohodě, nemohou orgány konfederace do věci zasahovat,
 - c) zastupuje členské svazy v mezinárodním měřítku na půdě mezinárodních organizací, nepůjde-li o organizace odvětvového charakteru,
 - d) provozuje společné činnosti a služby ve prospěch odborových svazů a jejich členů, na nichž se členské svazy dohodly.
4. Členské odborové svazy respektují ve své činnosti a v činnosti konfederace jako celku tyto základní principy:
 - a) právo na zakládání samostatných nezávislých odborových organizací, svobodu odborového sdružování,
 - b) nezávislost na politických stranách, hnutích, státních orgánech a na zaměstnavatelských organizacích,
 - c) vnitropodnikovou názorovou svobodu a vnitřní demokratický řád,
 - d) zásadu odvětvového či odborového sdružování v odborových svazech při respektování profesních zájmů.
5. Členské odborové svazy budou rozvíjet co nejširší vzájemnou spolupráci na půdě konfederace i mimo ni. Nebudou zasahovat do vnitřních záležitostí jiných svazů, a to ani prostřednictvím orgánů konfederace.
6. Uplatňování profesních a jiných zájmů odborů může být mimo jiné zabezpečeno vytvářením mezisvazových asociací.

7. Mezisvazové asociace zahrnují příslušné sekce (zájmové skupiny a podobně) působící na půdě jednotlivých odborových svazů. Zřízení asociace registruje příslušný orgán konfederace, určený jejím statutem.

8. Členské odborové svazy vzájemně uznávají odborové členství občanů. V případech, kdy stanovy odborového svazu či usnesení jeho orgánu budou pro určitý účel předepisovat délku členství, doporučuje se svazům uznávat předchozí členství v jiných svazech konfederace, jakož i v bývalém Revolučním odborovém hnutí.

9. Strukturu orgánů konfederace, jejich pravomoci, způsob ustavování a mechanismus usnášení stanoví statut orgánů konfederace.

10. Konfederace je otevřena všem odborovým svazům, které uznávají zásady zakotvené v této zakládací listině a statutu jejích orgánů. Členství vzniká podpisem zakládací listiny.

11. Každý odborový svaz má právo na základě usnesení svého příslušného orgánu z konfederace vystoupit, a to písemným sdělením příslušnému orgánu konfederace. Od okamžiku doručení písemného sdělení členství zaniká. Orgán konfederace, příslušný podle statutu, stanoví podmínky finančního a majetkového vyrovnání.

12. Porušení zásad zakotvených v zakládací listině a statutu konfederace může vést ke zrušení členství svazu v konfederaci.

13. Sídlem konfederace je Praha.

14. Konfederace vzniká podpisem zakládací listiny zástupci nejméně tří svazů. Konfederace zaniká v okamžiku, kdy počet členských svazů je menší než tři.

Zakládací listina

Českomoravské komory

České a Slovenské konfederace

odborových svazů.

Článek I

Českomoravská komora ČSKOS (dále jen „ČMK“) je samostatným, dobrovolným, otevřeným, nezávislým a demokratickým konfederacním sdružením samostatných odborových svazů a odborových sdružení jim na roven postavených (dále jen „OS“) působících v České republice.

ČMK je součástí České a Slovenské konfederace odborových svazů.

Článek II

Jednotlivé odborové svazy vstupují do ČMK na základě svobodného rozhodnutí a současně se zavazují plnit podmínky členství stanovené Statutem ČMK.

Členství v ČMK neomezuje jednotlivé OS v uskutečňování samostatné odborové politiky vůči státním orgánům, zastupitelským sborům, zaměstnavatelům, politickým stranám a ostatním subjektům.

Článek III

Členství v ČMK vzniklo dne 5. dubna 1990 a je potvrzeno v této zakládací listině. Členství odborových svazů vzniklých po tomto datu vzniká podpisem Zakládací listiny reprezentantem OS.

Členství v ČMK zaniká

- a) vystoupením OS
- b) zánikem OS
- c) rozhodnutím ČMK o zrušení členství.

Při ukončení členství OS se nejpozději do tří měsíců provede majetkoprávní vypořádání plynoucí z členství v ČMK podle zásad hospodaření.

Článek IV

Členské odborové svazy navzájem respektují svoji samostatnou a nezávislou odborovou svobodu a své základní dokumenty.

Členské OS rozvíjejí co nejširší vzájemnou spolupráci v rámci ČMK i mimo ni. Nerozhodují o vnitřních záležitostech OS ani prostřednictvím orgánů ČMK.

Členské OS respektují ve vzájemných vztazích zásadu odpovědného, odborového a profesního sdružování občanů v OS.

Článek V

Strukturu orgánů ČMK, jejich pravomoci, způsob ustavování, mechanismus rozhodování stanoví členské OS ve schváleném statutu, jednacím a volebním řádu, listině základních úkolů ČMK případně v dalších základních dokumentech.

Úkoly, které ČMK plní za více odborových svazů navenek, jí postupují OS v listině jejich základních úkolů. Do této listiny mohou být zařazovány jen se souhlasem odborového svazu.

Článek VI

ČMK má právní subjektivitu a je evidována u Ministerstva vnitra ČR.
ČMK přiznává právní subjektivitu svým účelovým zařízením.

Článek VII

Členství v ČMK potvrzují níže podepsané odborové svazy:

[illegible]

list c, 5

[illegible]

list č. 6

[illegible]Zakládací listina ČMK ČSKOS
list č. 3[illegible]

list č. 4

[illegible]

list c, 7

[illegible]

list č. 8

Řekli o odborech...

„...přál bych Vám, aby jednání vedlo k vytvoření organizace či organizací, které konečně budou opravdu a hlavně existovat pro to, aby mnoha lidem z nej-různějších profesí pomáhaly a v případě potřeby je i ochraňovaly.“

Z dopisu Václava Havla zakládajícímu sjezdu ČSKOS

„Jediným představitelem pracujících v podnicích by měla být odborová organizace. Měli bychom ustoupit od představy dalších zastupitelských orgánů uvnitř podniku, včetně samospráv.“

Marián Čalfa, PRÁCE, 16. 2. 1990

„Odbory musí být neustále v kontaktu se sociálními orgány. Prostě zajišťovat to, co odbory ve světě obvykle dělají.“

Vladimír Dlouhý, PRÁCE, 8. 1. 1990

„Potřebujeme odborovou organizaci jako partnera, který představuje vyvažující sílu.“

„Začali jsme s celou řadou radikálních opatření a právě k tomu potřebujeme vaši kontrolu.“

Václav Klaus, PRÁCE, 8. 1. 1990

Zamyšlení po pěti letech

PETR ŠIMERKA

Listoval jsem nedávno protokolem z prvního sjezdu odborů po listopadu 1989 a znovu se mi vybavily vzpomínky na dobu jeho přípravy a průběhu. Dnes, po více než pěti letech existence odborů ve zcela jiných politických a ekonomických podmínkách, si už téměř neuvědomujeme, jak zásadní změnou charakteru a struktury tehdy odbory prošly.

Dřívější jediná monolitní odborová organizace (ROH) byla vybudována po dvou liniích – tzv. všedoborové (tvořily ji územní orgány) a svazové (tvořilo ji 17 odborových svazů), obě byly řízeny Ústřední radou odborů. V praxi byla upřednostňována všedoborová struktura, svazová byla potlačována.

Představy o nové odborové organizaci se začaly diskutovat už v prosinci 1989 a jednání o tom probíhala prakticky ještě na sjezdu konaném ve dnech 2. – 3. března 1990. Mám v živé paměti bouřlivé debaty v sídle Sdružení stávkových výborů v Praze, v tehdejšímu hotelu Budovatel, v odborové škole ve Zlenicích, v budově ÚRO i jinde, v nichž se rodil model budoucí odborové centrály. Postupně jsme se dohodli na několika zásadách, zejména na konfederálním charakteru nové centrály, která bude dobrovolným uskupením suverénních odborových svazů.

Březnovému ustavujícímu sjezdu předcházela vznik mnoha samostatných svazů, jejichž sjezdy probíhaly od začátku ledna 1990. Většina z dřívějších velkých odborových svazů se rozdělila podle profesí či oborů a vzniklo tak několik desítek menších svazů, které se konstitovaly jako nezávislé. Odborové svazy pracovníků umění a kultury ustavily koncem února vlastní centrálu – Konfederaci umění a kultury.

Obsahová i organizační příprava sjezdu byla velmi náročná. V souladu s platnými stanovami jej musel svolat existující orgán ROH – ÚRO, avšak jeho cílem bylo zrušení ROH a ustavení nové odborové centrály. Mnoha kolegům se v „porevoluční euforii“ zdálo uskutečnění této změny snadné, avšak vzhledem k požadavku zajištění nástupnických práv nových odborů to byl úkol velmi složitý. Šlo přitom nejen o práva vyplývající z tehdy platných právních předpisů upravujících postavení a práva odborů, ale také o rozsáhlá práva majetková. Proto březnový sjezd byly vlastně sjezdy dva – všedoborový a všesvazový. Sjezd začal jako všedoborový (ještě na bázi ROH), byl potom přerušen a v této době byl zahájen sjezd všesvazový, který ustavil MSDUOS* jako majetkopráv-

*Majetková správní a delimitační unie odborových svazů

ního nástupce ROH, jehož činnost byla na zakrátko pokračujícím vš odborovému sjezdu ukončena.

I když sjezdové materiály byly dobře připraveny a mnohokrát prodiskutovány, konečnou podobu základním dokumentům dali až účastníci sjezdu přímo v průběhu jednání. Tak vznikla Zakládací listina i Dočasný statut nové centrály, Statut MSDUOS i dvě sjezdová usnesení. Práci početné návrhové komise, která na základě mnoha návrhů delegátů opakovaně upravovala texty dokumentů, v nichž šlo doslova o miliardy a na které netrpělivě čekal nabitý velký sál Paláce kultury, si umí představit jen ten, kdo to prožil.

Sjezd ukončil existenci ROH a ustavil konfederální centrálu na svazovém principu (ČSKOS). Vzhledem k tehdejšímu federálnímu uspořádání bylo dohodnuto, že nejvyšším orgánem ČSKOS bude Generální rada, která bude mít dvě komory – českomoravskou a slovenskou. Slovenští kolegové však brzo prohlásili svou komoru za konfederaci (vlastně konfederaci v konfederaci) a svým přístupem k řešení řady otázek vyvolali nutnost ustavení také českomoravské konfederace (ČMKOS).

Dalším významným rozhodnutím sjezdu bylo rozdělení dřívějšího jednotného majetku ROH mezi základní odborové organizace a odborové svazy a ponechání větší části tzv. společného odborového majetku ve správě odborového majetkového orgánu – MSDUOS.

Výsledky březnového sjezdu byly nepochybně pozitivní. Podařilo se zachovat obrovskou členskou základnu odborářů i značný odborový majetek. Nové demokratické uspořádání umožnilo členství v centrále všem svazům, i když jejich zájmy nebyly vždy totožné. Jako základní princip byla přijata nestranickost centrály (nezávislost na žádné politické straně či hnutí). Úspěchem bylo i brzké mezinárodní uznání ČSKOS a její přijetí do Mezinárodní konfederace svobodných odborů.

Uplynulých 5 let však ukázalo také některé problémy. Jde zejména o přílišnou roztržitost odborů do mnoha svazů, malou ochotu či schopnost některých svazů respektovat vůli většiny, amatérismus v hospodaření s odborovým majetkem, neexistenci regionálních orgánů konfederace.

Je dobré, že si tyto nedostatky už většina svazů uvědomuje a začíná je napravit. Bude to zřejmě ještě dlouhý proces, na jeho konci však jistě bude moderní, funkční odborová centrála.

Historická zkušenost odborů a současnost

BOŘIVOJ ŠUBRT

Od událostí let 1989 a 1990 zatím neuplynula tak dlouhá doba, aby mohly být beze zbytku zhodnoceny a aby historická zkušenost z nich vycházející byla uzávěřenou záležitostí. Je proto důležité neustále hledat poučení z dění v odborech v oné době a nalézat v něm východiska současné i příští odborové činnosti.

Vývoj v odborech po listopadu 1989 byl stejně dramatický jako v celé společnosti. Staré ROH bylo mohutným kolosem s rozsáhlým aparátem a značnými materiálními zdroji. Jeho vedení bylo celým svým myšlením spojeno s tehdejší politickým režimem. Tak tomu bylo nejen v centru, ale i v krajích a okresech, a do určité míry i v podnicích, zejména velkých.

Na druhé straně členy tehdejšího ROH, i řadovými funkcionáři, byli lidé stejných nálad a názorů, jaké měli i ostatní spoluobčané. Byli to oni, kteří svým vystoupením na náměstích, Letenské pláni a v generální stávce dne 27. listopadu 1989 rozhodli o změně našich poměrů. Nemohlo tomu ani být jinak, neboť odborová organizovanost zaměstnanců v ROH dosahovala přes 95 %.

Proto se našlo na půdě samotného ROH, zejména v základních organizacích a odborových svazech, dostatek lidí odhodlaných odbory přetvořit. Významnou silou, která si tuto transformaci vytkla za svůj cíl, byly stávkové výbory, zastřežené ve Sdružení stávkových výborů.

Existovaly však i další drobnější iniciativy, jež napomohly krystalizaci v odborech – například Odborářské fórum, které uspořádalo na přelomu let 1989 a 1990 v Praze na Smíchově dva velké diskusní mítky.

Nové odbory vznikly transformací dosavadních struktur odzola. V základních organizacích jednotlivých svazů se integrovaly i stávkové výbory a byli zvoleni delegáti svazových sjezdů, kteří měli mandát členské základny. Svazy pak byly hlavní silou připravující vš odborový a všesvazový sjezd, který se uskutečnil 2. a 3. března 1990.

Tuto nezapomenutelnou historii konstituování nových odborů u nás je nutné vidět v celé plastičnosti tehdejšího vývoje. Tvzení, že odborové svazy, dnes sdružené v ČMKOS, vznikly ze stávkových výborů, je zploštěním a zjednodušením skutečnosti, která byla mnohem bohatší. Přitom jen cesta, která tehdy byla zvolena a realizována, mohla vyústit – a také vyústila – v odchod tzv. Akčního

výboru ROH ze scény, neboť jeho aktivity členská základna demokratickým způsobem odmítla.

Skutečnost, že nedošlo k žádnému rozkolu odborů, který by zpochybnil jejich právní kontinuitu, byla nesmírně významným historickým úspěchem.

Nové odbory přirozeně nejsou politickým nástupcem dřívějšího ROH, ale jsou pokračovatelem v odborovém díle generací od doby staré rakouské monarchie po dnešek. Tuto práci pro své spoluzaměstnance ve všech dobách konali statisíce dobrovolných funkcionářů. Nemají se za co stydět. Vždy se dohadovali se svými šefy a měli z toho často jen osobní nepřijemnosti (ti šefové jsou mnohdy titíž, jen nyní v kapitalistickém kabátu, s neslýchanou arogancí vůči odborům a často i zaměstnancům).

Nové odborové svazy a jejich základní organizace převzaly i nemalý majetek dřívějšího ROH. Příznám se, že jsem nebyl nikdy zastáncem rozdělení centralizovaného všeo odborového majetku odborovým svazům. Proto, jako řídící všeo odborového sjezdu, jsem při předkládání návrhu příslušné pracovní sjezdové komise na vytvoření delimitační unie, navrhl doplnění jejího názvu o slovo „správní“. Vznikla tak Majetková, správní a delimitační unie odborových svazů (ta čárka se tam dostala omylem), chápána sice jako instituce dočasná, ale s nadějí, že právě její úloha majetek spravovat povede k jeho zachování v celistvosti tam, kde je to účelné.

„Vlastnictví zavazuje“, konstatuje ústavní Listina základních práv a svobod. Majetek odborů, bez ohledu na to, komu je nyní formálně připsáno vlastnické právo, vytvořily celé generace odborářů. Naši předkové se na něj skládali po krejčárku, po korunce. Je nutné si položit otázku, jak se majetkové odborové orgány zhostily své povinnosti jej řádně spravovat a rozmnožovat. Nežilo se příliš na úkor budoucnosti?

Nejde navíc o běžný soukromý majetek, který může být předmětem jakéhokoli kapitalistického podnikání – přes svou právní povahu má z etického hlediska do značné míry charakter majetku veřejného. Má sloužit odborové veřejnosti – dnešní i příští. Zprávy o jeho stavu by měly být proto zveřejňovány a zásadní (a nevratná) rozhodnutí, zejména o odprodeji odborového majetku, by měla být demokraticky posuzována.

Odborové hnutí se v roce 1990 atomizovalo do velkého množství odborových svazů. Mnozí jsme věřili, že je to nezbytná fáze na cestě k nové demokratické jednotě odborů, že bude následovat reintegrace odzola. Ta již skutečně v mnoha odborových svazech nastala. Avšak docházelo i k dalšímu štěpení, často v zájmu individuálních či skupinových ambicí. Je dobře, že loňský sjezd ČMKOS odstartoval cestu k posílení společné ústředny, a to v zájmu všech – malých i velkých svazů. Je však potřeba ještě mnoho vykonat na cestě k nepokřivenému chápání odborové solidarity.

Za uplynulá léta se přirozeně změnilo i postavení odborů ve společnosti – směrem ke standardnímu pojetí, obvyklému v demokratických zemích. Kolektivní vyjednávání se stává hlavním методом působení v podnikové i nadpodnikové sféře. Stále více se ale množí pokusy odbory oslabit, odstavit na vedlejší kolej a odebrat jim postavení mimofádně významné společenské síly. Klademe si otázku, zda jsme v letech 1989 a 1990 bořili starý systém proto, aby jeho náhradou byla jen jakási omezená demokracie, v níž volby jsou jediným reálným prostředkem zasahování do věcí veřejných, nebo zda jsme tvořili nové odbory právě proto, že jsme byli hluboce přesvědčeni o jejich nezbytnosti pro vyváženost demokratických institucí, pro konstituování občanské společnosti. Takové odbory nemohou být nepolitické (i když musí být nadstranické), neboť předmětem jejich zájmu (a zájmu zaměstnanců vůbec) je politika – především politika zaměstnanosti, ochrany práce, sociální, mzdová a zdravotní. I to je odkaz doby před pěti lety.

Mnohé se změnilo – k dobrému, ale i k horšímu. I my korigujeme své tehdejší, často příliš idealistické představy. Odbory tu však jsou a patří jim za mnohé, co se v této zemi podařilo, dík.

Tyhle odbory vznikly zdola...

LADISLAV VELENSKÝ

Když jsem se probíral dokumentací, jež vypovídala o činnosti Sdružení stávkových výborů a následně i Koordinačního odborového centra, přišel mi na mysl úryvek z knížky Ludvíka Kundera Směšné lásky. Hrdina jedné povídky tu říká: „Člověk prochází přítomností se zavázanými očima. Smí pouze tušit a hádat, co vlastně žije. Teprve později mu odvážou šátek s očí a on, pohlédnuv na minulost, zjistí, co žil a jaký to mělo smysl.“

Přítakávám. Teprve čas, odstup, nadhled posoudí, co jsme v jakési době dělali dobře, kdy jsme jednali předvídavě a kdy naopak špatně či zaslepeně. V přehledu účtů z doby zrodu nových odborů vystupuje několik událostí, jež bych nikoliv nadneseně, nazval klíčové. Jsou totiž opravdu klíčem, který otevírá dveře k pochopení konečné výslednice.

V první polovině prosince 1989 došlo pod dohledem televizních kamer a novinářů k řadě jednání s tzv. Akčním výborem ROH, vedeným jeho předsedou Karlem Henešem. Tento výbor byl jakýmsi pokusem potápějícím se Titanicu ROH o záchranu posádky, jejíž kapitáni svou poslední příležitost prosvíhli striktním odporem ke generální stávce v listopadu 1989.

Několikrát jednání byla dlouhotrvající, až únavná opakovanými a neústupnými stanovisky obou stran. My: „Akční výbor nemá oprávnění, jako relikvie starého ROH, zastupovat zájmy odborářů.“ Oni: „Upíráme právo Sdružení stávkových výborů mluvit, nevíme, kolik členů za nimi vůbec stojí.“ A tak pořád dokola, jen se volily jiné argumenty a slovní obraty.

Až přišel se vstřícným návrhem sám předseda Akčního výboru. Vyjádřeno ve zkratce, nabídl nedvojsmyslné: „Pojďte, o vládu se rozdělíme půl na půl. V Akčním výboru dostanete padesátiprocentní zastoupení. Budete mít kancelář, materiální zajištění, dostanete k dispozici taky auta. Ale postupovat budeme už společně.“

Někteří novináři nás tehdy veřejně nabádali – podejte si po těch tahaničích ruce, dejte se dohromady.

Ano, tahanie už bylo skutečně dost. Rozvažovat postupně tenhle gordický uzel neústupných stanovisek už nešlo. Takže jediné jej rozetnout, buď a nebo...

Další naše setkání s Akčním výborem bylo už jen stručné. Prohlásili jsme – končíme jednání, Akční výbor nemá důvěru odborářů, nemůže být jejich představitelem. Všechny důvody tohoto rozhodnutí jsme předali tisku, rozhlasu a televizi. Deníky je zveřejnily 18. prosince 1989.

Na začátek ledna jsme svolali do Janáčkova divadla v Brně delegáty stávkových

vých a nově zvolených závodních výborů. Divadlo bylo plné, přijelo více než tisíc delegátů. Tím byla pře, kdo za kým stojí, rozhodnuta.

Delegáti se shodli svolat na 2. – 3. března odborový sjezd, jehož přípravy se zúčastní v Brně zvolené Koordinační odborové centrum (KOC). Stalo se, sjezd se uskutečnil, zvolil si své právoplatné představitele. Snad jen jako dovětek připomenutí, že na tomto shromáždění chtěl vystoupit jménem Akčního výboru ROH Karel Heneš. Delegáti sjezdu, snad až příliš razantně, mu odmítli vůbec dát slovo. Přiznám se bez mučení, že mě mimo jiné právě v této souvislosti potěšilo, když mne týž sjezd zvolil svým tiskovým mluvčím.

Shlížím-li tedy s odstupem pěti let a už bez onoho Kunderova šátku na očích na naše tehdejší rozhodnutí přerušit jednání s Akčním výborem ROH, říkám si – zaplať pánbůh, bylo to jednoznačně správné.

Umí si kdo představit, k čemu by opačné rozhodnutí mohlo některým dnešním politikům posloužit? Už přímo slyším jejich kousavý sarkasmus: „Ale páni odboráři, s vaší přemalovanou minulostí, co byste dneska chtěli povídat (... k důchodům, k sociální politice, k zákoníku práce).“

Tohle tedy dotyční nemohou. Nové odbory vznikly z odporu proti starému režimu, zdola, z revoluční nálady lidí z fabrik a úřadů, z vůle jejich stávkových výborů – tedy z generální stávky. Taková tradice zavazuje. Sociální partnery, aby se k odborům chovaly s patřičnou vážností a odboráře k tomu, aby v této tradici solidárně pokračovali.

Jak jsem se dostal k odborům

IGOR PLESKOT

Necítím se dobře v kůži pamětníka, přesto nebo právě proto příliš často zjišťuji, že pamětníkem již jsem. Své hodnocení celého vývoje od stávkových výborů k vytvoření ČSKOS jsem se pokusil podat na jiném místě, zde jen osobní vzpomínky.

17. listopadu jsem se zúčastnil studentské demonstrace.

V následujícím týdnu se konala ve Stromovce v Průmyslovém paláci v Praze výstava výpočetní a kancelářské techniky. V průběhu dvou dnů se celé jeho křídlo změnilo v jedno velké rozmnožovací středisko studentských a stávkových výborů. Pro případ pokusu podnikových funkcionářů o znemožnění této činnosti jsme uvažovali o obsazení místního rozhlasu a veřejné proklamaci.

Mezitím zástupci stávkových výborů devíti velkých pražských závodů se sešli v Činoherním klubu a uzavřeli dohodu o vzájemné pomoci i obraně proti perzekuci.

V této fázi si nikdo nebyl jistý, jak se podaří ohrozit moc komunistické strany a do jaké hloubky se prosadí demokratizační proces. Proto tedy obranný charakter.

Tak tedy bylo založeno Sdružení stávkových výborů. Mělo však lavinovitý efekt. Přes informační blokádu, jen díky telefonickým informacím a letákům, se masově počaly hlásit stávkové výbory z celé republiky.

Asi ve středu 22. 11. v noci jsme šli do centrály Občanského fóra, která byla tehdy v podzemních prostorách pod Filmovým klubem na Národní třídě. Když jsme se prodrali davem lidí k vstupnímu „informačnímu sílu“ – malinké skleněné kukani, kde tři dívky a dva muži odpovídali současně desítky dotazů a třídili přijaté informace, byli jsme přivítáni výkřikem: „Vy jste ze stávkových výborů, musíte si to vzít! Udělejte si někde sekretariát, nás by to tu zavalilo!“ Jedna z dívek nám při tom podávala obrovskou škatuli plnou dopisů a telegramů, kterými se hlásily jednotlivé stávkové výbory. „Dobrá, potřebujeme nějakou místnost, kde by byly telefony, můžete nám něco dát?“

Dívka se otočila. Na stěně za nimi viselo množství obálek připíchnutých ke zdi a plných různých papírků. Na nich bylo napsáno: potraviny, příkrývky, taxi, místnosti, schůzky atd. Sáhla do obálky s nápisem místnosti a povídá: „Tady nám Prognostický ústav nabízí místnost.“ – „Kde to je?“ – „V Opletalově ulici, nedaleko Hlavního nádraží.“ – „Bereme!“

Šel jsem si to hned prohlédnout. Při odchodu z prostor OF jsem narazil na kolegu Petra Vacka, kterého vyslala jedna disidentská skupina do centrály OF. Ten, když viděl, že na politické úvahy je tam lidí mnoho, ale že nemá kdo opravovat nefungující a ničící se rozmnožovací přístroje (protože na takový nápor nebyly ani ty nejmodernější stavěny), tak začal opravovat všechnu rozmnožovací techniku, kterou znal. V době, kdy jsme ho potkali v bílé košili značně zašmouhané od různého maziva, už byl s opravami hotov. Zamyslel se a povídá: „Je tam počítač?“ – „Myslím, že tam je.“ – „Tak půjdu s vámi.“

Druhý den ráno v podstatě začala „okupace“ Prognostického ústavu stávkovými výbory. Sešli se zástupci pražských závodů – „otcové zakladatelé“ jak jsme je tehdy se studenty nazvali, a pověřili nás vedením sekretariátu a později i funkcí mluvčích. Poslali nám i další spolupracovníky, mezi nimi Sašu Pilaře, dalšího mluvčího. Na naši výzvu se domluvili studenti a studentky VŠE a UK, kteří s námi drželi služby.

Do Prognostického ústavu se začaly valit delegace stávkových výborů, postupně jsme obsazovali jednu telefonní linku za druhou. Do Prognostického ústavu však také směřoval proud zahraničních návštěvníků: novinářů, vědců, politiků, intelektuálů. Ti nemohli pochopit, proč celý Prognostický ústav je jakoby v obkláčení studentů a dělníků.

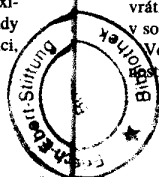
V průběhu od 22. 11. do 27. 11., do generální stávky, jsme prakticky registrovali všechny stávkové výbory, které se přihlásily, a měli jsme přehled asi o 2 000 stávkových výborech, které s námi udržovaly komunikaci. Samozřejmě trpěl Prognostický ústav, protože jsme mu postupně obsazovali všechny telefonní linky a jeho fungování tedy bylo velice ztížené.

Průběh těchto pěti dnů se vyznačoval velice zajímavým vývojem změn nálad lidí, kteří nám telefonovali. Přijímali jsme denně na stovky telefonických hovorů. První dny bylo z těchto hovorů cítit obavy, strach. Nejčastější dotaz byl, jestli je možné vůbec stávkovat. Jestli se to dá. Až dojemně působilo, jak divčí hlas na staré chlapy, kteří nám telefonovali, působil uklidňujícím dojmem a dodával určitě kuráže. V pátek se tón telefonických hovorů změnil.

V této době už všem telefonujícím začínalo být jasné, že generální stávka bude a že bude úspěšná. Dotazy nabývaly praktický charakter.

Třetí změna, ke které došlo, byla někdy v sobotu večer a v neděli. Tehdy zcela jasně začínal znít pocit vítězství z toho, že generální stávka bude úspěšná, a že nebude možné jít nazpátek. Lidé získali jistotu. Původně ovšem všichni počítali s tím, že budeme v tomto stávkovém sdružení maximálně čtrnáct dnů, a pak se vrátíme na svá pracoviště. Naším cílem byl úspěch generální stávky. Ovšem v sobotu a v neděli jsme si museli již klást otázku, co bude dál.

Vedle obecné podpory požadavků OF jsme hledali konkrétní obsahy další činnosti Sdružení stávkových výborů, tak jsme došli k odborům. Rozhodli jsme se,

že vyzveme k tomu, aby byly uspořádány nové volby v základních organizacích a svolán sjezd, který by se vyslovil k dosavadnímu postupu ÚRO, a začali jsme uvažovat o požadavku, že by svolatelem sjezdu bylo Sdružení stávkových výborů, nikoliv ÚRO, které zradilo a nemělo důvěru.

Tuto naši úvahu nám potvrdil první telefonát 3 minuty potom, co odhoulaly sirény konec generální stávky. Nám dodnes neznámý člověk z pražských závodů okrajové čtvrti Prahy telefonoval:

„Generální stávka skončila a teď nám řekněte, co máme dělat dál!“ Tím byla naše úvaha potvrzena a brali jsme to jako mandát k jednání. Proto také jsme hned v pondělí sestavili první Zpravodaj stávkových výborů, který vyzýval k podpoře požadavků OF, k novým volbám do odborových organizací a požadoval svolání sjezdu. Zpravodaj stávkových výborů redigovaný Láďou Velenským nám rozváželi na lokomotivách po železnici a v autobusech dopraváci po celé republice. Tím začal boj o odborové hnutí.

Slovo na závěr

Vážení čtenáři,

tato útlá brožurka je prvním počinem přiblížit významnou přelomovou etapu v historii českých odborů. Podnětem k jejímu sestavení bylo 5. výročí konstituování nové odborové centrály – ČSKOS. Není jen pouhým vzpomínáním pamětníků, kteří byli u toho, ale klade si za cíl přiblížit a připomenout skutečnost, že polistopadové odbory se formovaly samostatně z vůle svých řadových členů. Despotické odbory byly nahrazeny demokratickými a bytostnou prioritou skutečně obhajovat své členy. Začínají se psát čisté kapitoly působení a rozvíjení nových odborů v České republice, které prokazují, že jsou schopny jednat, konat a dosáhnout konsenzu. V této etapě vývoje reformující se společnosti, která je vystavena léčbě všech nemocí trhem, se tyto odbory stávají nejvýznamnější mimořádnou silou. Na historické zhodnocení jejich role v polistopadovém vývoji je ještě brzo.

Hledáme-li však inspiraci právě v historii, vede nás nutně k poznání, že pokud systém společnosti nebude sociálně přijatelný a vnitřní, jsou slova o demokracii a svobodě frázemi.

Jiří Ryvola

Obsah

<i>Vzpomínání nestačí</i> / Richard Falbr.....	3
<i>Historické zkušenosti českých odborů</i> / Miloš Bednář.....	4
<i>Cesta odborů od 17. listopadu do vytvoření konfederace</i> / Igor Pleskot.....	9
<i>Prohlášení celostátního sdružení stávkových výborů</i>	14
<i>Zakládací listina ČSKOS</i>	15
<i>Zakládací listina Českomoravské komory ČSKOS</i>	17
<i>Řekli o odborech</i>	20
<i>Zamyšlení po pěti letech</i> / Petr Šimerka.....	21
<i>Historická zkušenost odborů a současnost</i> / Bořivoj Šubrt.....	23
<i>Tyhle odbory vznikly zdola</i> / Ladislav Velenský.....	26
<i>Jak jsem se dostal k odborům</i> / Igor Pleskot.....	28
<i>Slovo na závěr</i> / Jiří Ryvola.....	31